

УДК 373.3/.5:004

Конструювання компетентнісно орієнтованого змісту повної загальної середньої освіти : збірник матеріалів науково-методичних семінарів і науково-практичної конференції, організованих і проведених у 2023/2024 н. р. за участі відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України [Електронне видання] / відп. ред. Д.О. Пузіков. – Київ : Педагогічна думка, 2024. – 268 с. С. 264-267.

ISBN 978-966-644-742-8

Яценко Володимир Сергійович,

кандидат педагогічних наук,

Інститут педагогіки НАПН України, м.Київ.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У 7–9 КЛАСАХ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

У Законі України «Про освіту» чітко визначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості, розвиток її талантів, розумових, фізичних здібностей, виховання високоморальних якостей, підвищення освітнього рівня громадян. Педагоги працюють над досягненням цієї мети, використовуючи різноманітні форми і методи роботи на уроках та в позаурочний час.

Важливу роль у виконанні цього завдання відіграє географія як навчальний предмет і краєзнавство, як позаурочна форма роботи вчителя та учня/учениці. Вони не тільки виконують науково-пізнавальну та виховні функції, але й значною мірою сприяють формуванню національної свідомості учня/учениці.

Видатні педагоги минулих століть радили займатися краєзнавством, бо воно (за висловом Костянтина Ушинського) є могутнім засобом вивчення країни, а відомий філософ і поет України Григорій Сковорода писав: «Пізнай! Свій край... себе, свій рід, свою землю – і ти побачиш свій шлях у життя». Великого значення вивченню рідної країни надавала відомий педагог Софія Русова, уродженка села Олешня Чернігівської області: «Конче потрібно виховати в дитині почуття любові до рідного краю. І це дає свої позитивні результати, коли виховання поставлене на національний ґрунт. Ми можемо любити тільки те, що знаємо. І треба дати змогу дітям на очі бачити хоч найближчі місцевості, знати в них кожен річку, ліс, озеро, острів тощо, знати найближчі села, їх будівлі і т. ін.; знати рослинність, звірину свого краю, знати, чим люди займаються, коло чого вони працюють. Треба робити з дітьми й близькі, й далекі (як дозволяє їх вік) екскурсії; бажано мати кожній дитячій організації свій музей, складений з дитячих колекцій. Далекі місцевості України, головні міста – Київ, Одесу й ін.; бажано показувати дітям в кінематографії. Географічний опис рідного краю слід об'єднувати з історичним і природознавчим. Рідні краєвиди треба закріпити в дитячій уяві. Літературний матеріал теж має бути спочатку цілком національний – народні пісні, ігри, руханки, казки, поеми. Ця любов до рідного краю не має переходити в ізольований національний егоїзм, ні, -люблячи свій народ, дитина повинна визнавати добрі риси і право на пошану за іншими народами. Треба час від часу упорядковувати з дітьми національні свята (найкращих письменників, історичних – зрозумілих для дитини – дат), а також і територіальні, себто такі, в яких брали б участь діти усіх націй, що живуть на Україні, щоб почути і єврейські

пісні, і російські, і від цього порівняння ще краще, свідоміше розуміти свою національну самобутність.

Так соціальне виховання, починаючи від найпростішого переймання дитиною у свого найближчого оточення, доходить до широких ідеалів, до глибокої самосвідомості як громадянина, як члена держави, як сина свого народу».

Почалося XXI століття, понад 32 роки ми живемо в незалежній Україні, але нам залишилась багата спадщина, створена і вистраждана кращими людьми. Серед них багато відомих імен не тільки в нашій державі, а й у світі. Та чи завжди ми віддаємо шану тим, хто поруч з нами, чий життєвий і творчий подвиг можна занести до славних сторінок історії українського народу? Мабуть, не так вже й часто ми з дітьми зустрічаємось з людьми різних професій свого краю, міста, села. І тому не випадково на початку 2000-них років був виданий Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні», який спрямовував і педагогів, і громадськість, і всіх тих, хто захоплюється краєзнавством на те, щоб донести до розуміння учнів/учениць ідею, що вони є законними спадкоємцями і продовжувачами славних традицій українського народу, що саме вони повинні творити свою долю, разом із сучасниками будувати демократичне суспільство в нашій державі. Важливо, щоб кожний учень/учениця усвідомлював, що вони – громадяни своєї країни, і формування такого громадянина є одним із найважливіших завдань освітньої системи.

Більшість педагогів переконана, що цей процес розпочинається там, де людина вперше усвідомлює себе особистістю: у рідному селі чи місті, у родині, у колі друзів, у середовищі (природному, економічному, етнокультурному, соціальному), в якому щодня живе. А тому дитина повинна знати історію села чи міста, в якому народилась, адміністративний район, де живе, про навколишнє середовище, яке її оточує, про людей, з якими доводиться щодня спілкуватися. Перед освітянами закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) виникла проблема, як дати учням/ученицям такі знання. Раніше в ЗЗСО було введено такий факультативний курс, як «Народознавство», – який покликаний полегшити учням/ученицям механізм осягнення більшості явищ традиційно-культурної спадщини українського народу. Але для учнів/учениць 7-9 класів було складно розібратись у деяких поняттях і судженнях про розвиток народних традицій, дитина не змогла осягнути і територіальні параметри вивчення цього факультативного курсу.

Нині, під час російсько-української війни важливими стали тематичні уроки із мінної безпеки, адже попри те, що навчатися потрібно, надважливим залишається життя та здоров'я кожного українця. На таких уроках учні/учениці дізнаються: як розрізнити вибухонебезпечні предмети; де може чатувати небезпека і які знаки попереджають про неї; як зробити свої прогулянки та пересування безпечними і яких правил дуже важливо дотримуватися. Планують ввести курси з тактичної медицини та підготовки для учнів/учениць 8-9 класів, створено освітні серіали про безпечну міграцію, цифрові права українців, обізнаності про важливість волонтерської діяльності тощо.

Українські педагоги, як Григорій Сковорода, Костянтин Ушинський, Софія Русова та інші, радили вчителю приділяти пильну увагу всім аспектам виховання молодого покоління незалежної України. Про це не слід забувати сьогодні.

В роки кровопролитних битв українського народу за власну незалежність вчителі географії є також духовними воїнами освітянського фронту де, у класній, позакласній і позашкільній діяльності ми формуємо тверду громадянську позицію учнів/учениць, навчаємо розрізняти факти і фейки, не піддаватися маніпуляціям і ворожій пропаганді.